BEM APÓ ÉS A SZÉKELYEK

Egy vén székelyhuszár elbeszélése

Leirta
GAÁL MÓZES

Budapest, 1901.
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
Andrássy-út 10.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-91-0 (online)
MEK-11725

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET.
Mikor Imre bátya még húsz esztendős volt.

MÁSODIK FEJEZET.
Minden a hazáé.

HARMADIK FEJEZET.
A Bem apó hire.

NEGYEDIK FEJEZET.
Ma itt - holnap ott.

ÖTÖDIK FEJEZET.
A rászedett osztrákok.

HATODIK FEJEZET.
A szebeni piaczon.

ELSŐ FEJEZET.
Mikor Imre bátya még húsz esztendős volt.

Jaj, édes gyermekem, régen volt az már, amit elmondok. Avatag időknek szép története; szép, de szomorú története. Ha így körülnézek a faluban, meg a környéken, alig találok egy-két magamfajta öreg legényt, ki akkor fegyverbiró volt.

Idestova kerek ötven esztendeje, de még annál is több kettővel, mikor én húsz esztendős voltam. A kezem hozzá nőtt az eke szarvához, suhogott a kaszám, s dült előttem szépen hosszában a sarjúrend,... mert munka nélkül pipadohányt sem ér az élet. Igy hallottam az apámtól, így mondom én is. Ti sem valljátok kárát, ha ennél a vén bölcseségnél maradtok.

Ugy esett volt a dolog, hogy az apám hirtelen meghalt. Isten nyugtassa meg szegényt, elég fiatalon halt meg. Négy hónap hibázott csak a negyvenhárom esztendőből. Osztég reám szakadt a munka, hogy dolgozzam a család jó voltára. Volt egy kicsi birtokunk, volt egy nehány marhánk, volt házunk - ‘iszen nem voltunk földhöz szakadt szegények. Amink volt, az a miénk volt, s abból meg lehetett élni, ha szegényül is, de becsületesen.

Egyszer csak jött a hir Pestről - én bizony nem tudnám megmondani, hogy mikor, s hogy ki hozta, - jött az magától, s nem mondott egyebet, csak azt, hogy ezentúl minden ember egyforma Erdélyben és Magyarországon. Nincs nemes úr és zsellér között különbség. Mi székelyek eddig sem ismertünk magunk között nagyobb urat magunknál, azért nem sokat törtük a fejünket ezen a nagy újságon. Tovább szántottunk, mert éppen a tavaszi szántás idején jött a hir, s még tréfáltunk is a dologgal. Átkiáltottunk egymáshoz a tavasz-határban:

- Te hé, ezentúl te is csak olyan úr vagy mint én, egy szikrával sem nagyobb!

- Te pedig egy szikrával sem kisebb!

Ugy né. Aztán vigan folyt a szántás tovább. Az ekevasa mélyebben hasított a görbe földbe, s mi jó aratást vártunk attól az Uristentől, aki nem nézi: vajjon melyik a nagyobb, s melyik a kisebb úr a földön, mert neki az mindegy.

Hanem telt-múlt az idő, s megint hir jött Pestről vagy éppen Kolozsvárról - azt már ugyan valóst nem tudnám megmondani. Azt mondta a hir, hogy nagy baj van odaát Magyarországon, kitört a forradalom.

Ez már igazán baj! De hát miért tört ki a forradalom? kérdeztük mi háromszékiek... Ki okozta a nagy galibát?... Ki bántja megint a szegény magyar testvéreket?

Megtudtuk azt is rövid idő mulva, mert a háborús időkben minden szónak szárnya van, csakúgy repül, mint a madár.

Az történt, hogy a Magyarországon lakó horvátok, szerbek, tótok reá rontottak a magyarokra; azt mondták, hogy ők is külön országot akarnak maguknak csinálni, s hogy ők tudni sem akarnak a magyar nemzetről... No meg az történt, hogy a császár katonái eljöttek nekik segíteni a magyarok ellen...

Nem értettük a dolgot teljességgel. Az öregebbek aztán elkezdették magyarázni nekünk.

- Haj, testvérek, nagy istentelenség történik odaát Magyarországon! Nyakát akarják szegni a magyaroknak, mindenütt rontják, vesztik. Nézzétek csak, az erdélyi oláhok is mozgolódnak, ők is reá támadnak a magyarra, s azt ordítják, hogy „le a magyarral! Elég sokáig voltak ők az urak, ezentúl mi leszünk!” Ezt a szép földet elveszszük tőlük, s megtartjuk magunknak.

De már ez a beszéd ugyancsak megizzasztotta az üstökünket, felkergette a vért az arczunkba nekünk fiataloknak, de bizony még az öregeknek is.

- Nem hagyjuk!... De nem ám!

- Jaj, annak, aki bántani meri a magyart!

- Meg a székelyt!

- Miénk ez a föld, mi szereztük, mi műveljük csaknem ezer év óta, innen minket ki nem ver a világ semmiféle oláhja, tótja, rácza, horvátja, no meg a császári sereg sem!

Bezzeg vége volt ezentúl a mezei munkának. Egész nap ott ácsorogtunk a templomtéren, s vártuk a hirt, hogy mit csinálnak a mi ellenségeink? Iszonyú mód kiforgatott minket az ország veszedelmének a hire minden nyugalmunkból. Előkerítettük a lószerszámot a padlásról, megtisztogattuk. Hajdanában még apánk és nagyapánk használta, mikor a székelyek generálisa lóra ültette a székelyhuszárokat. Hamarosan lovat kerített minden székelyhuszár familia, kard is volt, pisztoly is volt; a kaszát is élesebbre megfentünk. S a jó Isten tudja, miért, de mindenik vig volt, egyiknek sem jutott eszébe, hogy könnyű háborúba menni, de nehéz dolog onnan hazajönni. Fiatal vér, tüzes vér, de bezzeg még az öreg vér is felforrt mostanság. Még az asszonyok sem jajgattak a miatt, hogy a férfiak, legények háborús dolgokról mesélnek egész nap. Mintha a jó Isten maga parancsolta volna, hogy ennek így kell lennie, belenyugodtak. A pap is azt prédikálta a szószékről, hogy megverte az Isten az olyan embert, aki megfeledkezik az ő szülő hazájáról.

Édes anyám sirdogálva mondotta:

- Imrém, édes Imrém, ha így kell lenni, hát te sem maradsz itthon!...

Én pedig biztattam:

- Ne búsoljon, édes anyám, ha elvisz az Isten, vissza is rendel a kelmed felistápolására még pedig épkézláb.

MÁSODIK FEJEZET.
Minden a hazáé.

És mire az ősz elérkezett, mi is szemtől-szemben állottunk az eleven ellenséggel. Nem is egy, hanem háromféle ellenség támadott reánk. Elsőbben a császári sereg, akiket Szebenből küldött a székelyek megpuhitására Puchner generális, vele jöttek a szászok, vele sok ezer oláh.

A csikiak, marosszékiek, udvarhelyszéki testvérek azt mondották, hogy ők békességet akarnak, hát jó, ők hazamentek szépen Marosvásárhelyről, merthogy nem volt bizodalmuk az erejükben, de mi háromszékiek biztunk a magunkéban. Jaj volt annak, aki elkezdett keseregni az ellenség nagy száma miatt, vagy azt hánytorgatta, hogy nincs ágyu!

Hát miért adta Gábor Áron uramnak a jó Isten azt a szép elmét, a mivel az ágyuöntést hamarosan kifundálta? Hát miért adta nekünk az igaz székely szivet, mely a nyomorúságban is csak székely szív marad?

Nem hagyjuk a szabadságot, ha mind egy szálig elveszünk is! Ezt mondottuk mi baróthiak, ezt mondták Erdővidék többi székelyei, ezt mondták Uzontól fel a Mitács hegyéig minden székely községben.

Jaj, be szép idők voltak azok! Ha visszagondolok rá, most is megered a könyem a nagy gyönyörűség mián!...

Gábor Áronnak az öntéshez ércz kellett, no hát elküldötte minden falu a harangját, az elsirató és imádságra hivó harangját! Nem ver meg érte az isten, hogy megfosztottuk a tornyokat, ezentúl az ágyuk ropogása lesz a mi imádkozásunk a hazáért.

A fülei gyárban készült az ágyú, Kézdi-Vásárhelyt, a Szacsvay testvérek csinálták a puskaport, éjjel-nappal dolgoztak, s nem volt az a székely asszony, aki a községházához ne vitte volna réz-mozsarát, czin-tányérát. Az urak pedig elvitték az arany és ezüst pénzeiket, czifra, drága arany-ezüst tányéraikat, kupáikat, hogy legyen pénz-mag, mert a háborúhoz sok pénz kell.

És aztán elindult minden székely fiú Sepsi-Szent-Györgyre, Háromszéknek székvárosába. Száz is, kétszáz is egy faluból. Kiki magával vitte nyakába akasztva csíkos tarisznyáját, abban volt a kenyér, a szalona és a só. Egyéb elemózsia nem is kellett.

Azt sem mondottuk, hogy mit fizettek nekünk, ha kiverjük Háromszékről a császáriakat, a hosszú-lábú szászokat, meg a kucsmás oláhokat - mert minden igaz székelynek a szíve súgta, hogy a hazáért cselekszi.

Haj, mikor Eresztevénynél megláttuk a Gábor Áron ágyuit, hogy kibugygyant szemünkből a köny, hogy oda futottunk, s be boldog volt, aki megérinthette a kezével, megcsókolhatta. Minden székelynek volt ahhoz jussa, hiszen a harangok érczéből készült, egy-egy morzsányi jutott belőle minden székely falunak.

Gábor Áron pedig megszólalt:

- Háromszéki édes véreim, immár nektek nem kell sok szó, ti csak üssétek-vágjátok az ellenséget, ezek az ágyuk majd beszélni fognak helyettetek. Ez a föld a miénk és a miénk marad!

Mi pedig megöleltük, megcsókoltuk egymást. Nem kérdeztük hova való vagy, kinek hívnak? Mind testvérek voltunk, s mind egyet akartunk.

Mire elérkeztünk Sepsi-Szent-Györgyre, *tizenkét ezerre* szaporodott a számunk.

Soha minket nem tanítottak arra, hogy mi a katonai régula, mégis tudtuk. Mindenki megtalálta a maga századát, mindenki szót fogadott a maga kapitányának, őrnagyának.

De hiszen emberek is voltak ám magukért. Hej, Jancsó János uram, az én vitéz kapitányom, mintha most is látnám, a mint a szabad székely húszárokat végig mustrálta, s ficzkándozott alatta a tüzes pej... be gyönyörű egy legény volt!... Be kár érette, hogy Szeben ostrománál elesett!

Elsőben is Arápatak felé mentünk, mert egy hidvégi ember, Józsa Gergely azt a hirt hozta, hogy ott táborozik a császári sereg, valami Heydte nevű generálisuk volt.

Úgy mentünk a császáriak ellen, mintha lakodalomba mentünk volna. A köpeczi Incze Béni nótázott útközben, s a jó kedvű Gál Józsi, a baróth, kifigurázta az oláhokat, mi pedig jókat kaczagtunk. Ugy bizony, mintha kedvünk szottyant volna Arápatakára lakodalomba menni, nem pedig a halál torkába.

Hidvég és Arápatak között a völgyben találtuk az ellenséget. Gábor Áron felállította az ő hat ágyuját egy halomnak a tetejére, s mikor az első ágyu megszólalt, nekünk sem kellett sok biztatás, hanem neki rontottunk az ellenségnek. Kinek kardja volt, karddal, kinek fejszéje volt, fejszével ütötte-vágta a szászokat és oláhokat. Ilyen véres lakodalomra a szászok és oláhok, de még a császáriak sem voltak elkészülve, de meg a székely is veszedelmes, ha támad - egyszer csak azt vettük észre, hogy fut az ellenség. Kapitányunk nagyot kiált:

- Utána, aki lelke van!

Mi aztán meg is cselekedtük emberül, s jaj volt annak, akit nem ragadott ki a nyomorúságból a lova.

Ez volt az arápataki első komédia. Elvihették a hirét Szebenbe a főfő császári generálisnak.

Egy kicsit hűvös szél fujdogált már, de mi nem érezzük, úgy bele melegedtünk az ellenség üldözésébe.

Azok csak a köpeczi határban szedelőzködtek össze úgy, a hogy. Nekünk pedig egyéb dolgunk sem volt, mint az, hogy nyomon kisérjük. Ha kiürült a tarisznyánk, a székely asszonyok megtöltötték, sütöttek kenyeret, osztogatták a szalonát, jutott bor is, pálinka bőven. Nem éhezett a háromszéki katona, mert otthon volt, hanem bezzeg rá járt a rúd az ellenségre. Köpecz és Baróth között az Olt balpartján utólértük.

No hiszen volt itt is hadd el, hadd! Az ágostonfalvi oláhok a szalmakunyhóik kis ablakain keresztül nézegették a harczot, mert ők a jámborok meg sem mertek moczczanni.

A Gábor Áron ágyui megest megdördültek, a gyalogszékelyek szúronytszegezve rohantak előre, mi húszárok pedig oldalba fogtuk, s egyenesen az Oltnak szorítottuk.

- No szász, no oláh, kell-e neked Háromszék!... Igyál az Oltból, az majd eloltja a szomjuságodat!...

Úgy biz a! Megint csak futniok kellett. Hadd fussanak, - gondoltuk magunkban, - ha elfáradnak, utólérjük őket, s akkor ismét megtánczoltatjuk, mint a medvét.

Felső-Rákosig futottak, ott aztán összeszedelőzködtek nagy nehezen.

Egy hét múlva újra szembe állottunk velök.

Azt mondotta Gábor Áron, hogy hirmondót sem szabad haza eresztenünk, hanem mind egy falásig együk meg őket.

Nem ehettük mind meg, mert sokan is voltak, gyorsan is szaladtak, - meghiszem, hogy szaladtak. Ha valaki Hidvégtől fel a Rikáig egyebet sem tesz, mint szalad, hát belészokik a lába...

Igy tisztult meg Háromszék az ellenségtől.

Nem eresztettük be sehol, csak a szélén kergettük, legalább megtanulták, hogy milyen hosszú Háromszék déltől fel északnak.

Jaj, hogy irígyelték a sorsunkat a csikiak és udvarhelyszékiek! No hiszen, nekik Gedeon császári generális parancsolt, nekünk pedig senki, csak a magunk régi becsülete.

Köröskörül egész Erdélyországban minden talpalatnyi föld a császáriak kezében volt - csak Háromszék nem.

Hogy mit hoz a jövendő, azt nem tudhattuk előre, de hogy becsületes dolgot cselekedtünk, azt megsugta nekünk a szivünk dobogása.

HARMADIK FEJEZET.
A Bem apó hire.

Aztán, várjatok csak gyerekek, hadd gondolkozzam, mi is történt aztán?... Igen, minket a tiszturak haza küldöttek, azt mondották, hogy most már nincs Háromszéken ellenség, majd ha lesz, újra hívnak.

Az édes anyám reá borult a vállamra, mikor meglátott, és sirdogált:

- Jaj, be jó az Isten, hogy visszavezérelt téged, édes fiam!

Nekem pedig valami azt súgta, hogy nem sokáig maradok otthon, megint csak fel kell kötni a kardot, megint el kell menni oda, hol ágyu mennydörög, kard csattog, hol nagyon olcsó az élet, s nagyon drága a dicsőség.

A jó öreg asszonynak nem szólottam róla, hogy ne rontsam el az örömét szegénynek.

Két hét alig telt el, mikor megtudtuk, hogy Háromszék megbékélt a császáriakkal. Miért békélt meg, azt bizony nem kötötték az orrunkra.

Veszett harag szállott meg engem, a többi igaz székelyeket is, mert együgyű elmével is fel tudtuk fogni, hogy ez a békesség a mi szégyenünknek a megpecsételése. Ez a békesség azt jelentette, hogy a szebeni főfőgenerális parancsol ezentúl Háromszéknek is, mint a hogy parancsol egész Erdélyországnak.

Oda hát az a szabadság, a melyre mi háromszékiek ugyancsak nagyon büszkék voltunk!... Nyilván nagy kényszerűség parancsolta ezt a békességet.

Igy gondoltuk mi, s lehajtottuk szomorúan a fejünket. Az ezredes uramék csinálták, hát ők tegyenek róla, hogy jól csinálták-e vagy nem? Egy olyan egyszerű székely húszár, mint én voltam, a karjával szolgálta a magyar hazát, nem az eszével.

Hanem megelégedésről szó sem volt.

Egy berecki ember húszad magával fölkerekedett, s átszökött Magyarországba, hol a harcz javában folyt. Hires generálisokról hallottunk mesélni, akik a császáriakat mindenütt csúfosan megverték: Damjanicsról, Görgeiről, Nagy Sándorról. Hallottuk, hogy a tótok visszahúzódtak a falvaikba, hogy a ráczok úgy félnek Damjanicstól, mint az Isten haragjától.

Csak jött a hir Erdélyországba, hol úr volt a szebeni főfőgenerális, a magyar, a székely hallgatott nagy keservesen, a szász meg az oláh pedig örvendezék nagy diadalmasan.

Hát a szegény Erdélyországra mikor kerül a sor? A hires generálisok nem gondolnak reánk, s a császári katonák puskája ránk marad még sokáig szegezve? Mi székelyek még csak megvoltunk úgy a hogy, de a szegény magyar testvérek a szászok és oláhok között hej be sokat szenvedtek! Égbe kiáltó volt az a sok gazság, amit főleg az oláhok elkövettek. Amit nekünk Nagy-Enyedről, Zalatnáról, Alsó-Járáról, Sárdról, Topánfalváról, Körősbányáról elmeséltek - attól ugyancsak összefacsarodott a szivünk...

Nem is volt békesség a szivünkben. Parázs volt a szivünk belsejében, melyre hiába hintettünk hamut, ki-kivillámlott az eleven szén. Csak arra vártunk, hogy valaki elkiáltsa:

- Lóra székely!... Baj van a szomszédban!

Mert olyanok voltunk, mint a csikó, égő taplót kellett a fülünkbe dugni, aztán isten veled szép világ, belerohantunk volna még a gyehennatűzbe is.

Akkor jött Erdélybe egy ember. Idegen volt a hazája, idegen volt a neve, addig sohasem hallottuk. *Bem József*-nek hívták, s lengyel volt. Lengyel ám, testvérnemzetbéli a magyarral, annak a szegény országnak a fia, melyet hajdanában erőszakkal öltek meg a hatalmas szomszédok.

Ez a Bem, akit később mi székelyek *Bem apó*-nak hívtunk, azt igérte a híres Kossuth Lajosnak, hogy vissza fogja szerezni Erdélyt a császáriaktól.

No volt erre nagy öröm Háromszéken!... Nem gondolt már egy lélek sem arra, hogy tovább is meg kell tartani a békességet. Az urak eljártak titkon báró Rauber Károlynak szentiványi kastélyába - mulatni. Azt mondták, hogy mulatni mennek, de nem mulattak ám, hanem azon tanakodtak, hogy mit csináljanak? Csináltak forradalmat, mert ez kellett a szabadságát, a hazáját szerető székelyeknek.

Izenték Gedeon meg Heydte generálisok, hogy az ágyukat, melyeket Gábor Áron a harangokból öntött, olvasszák meg, s csináljanak belőlük ismét harangokat az Úrnak dicsőségére.

Hiszen izenhették, mert a kézdivásárhelyi ágyuöntőben ismét csak ágyuk készültek nagy titokban, s a mely falu még nem küldötte oda harangját, az elküldötte most.

Gál Sándor, a csiki új ezredes eljött Csik-Mártonfalváról Kézdi-Vásárhelyre, a mint mondják csak nehányad magával, hogy körülnézzen s mi már ott voltunk vagy kétezeren. Volt ott honvéd, székely huszár, székely tüzér, volt ágyu, volt puskapor - de legkiváltképpen igazi lelkesedés.

- Éljen a haza!

- Éljen a székely szabadság!... zúgta ezer meg ezer torok. Lengettek a zászlók, harsogott a harczriadó, s a czigányok szárazfája sirva-nevetve rázendítette a *Rákóczy-indulóját*...

És mindez magától jött. Az a hir, hogy *Bem* jön s visszafoglalja Erdélyt a császáriaktól: ördöngös módon megbabonázott minket.

A tenyerünkön hordoztuk azt, aki Bemről tudott valamit, annak azon nyomban el kellett mondani,

- Kicsi ember-e?... Nagy ember-e?... Olyan-e mint egy óriás, akinek a szava hasonlatos a menydörgéshez? Honnan jött?

Ember legyen, aki erre a sok kérdésre meg tud felelni.

- No komék - mesélte egy bodolai ember - csoda egy ember az a Bem! A golyó nem fogja, össze-vissza van már szabdalva az arcza, valóságos rosta a bőre, töpörödött már, magyarul sem tud - mégis élnek-halnak érte a katonái. Szigorú, mint az ördög; jó, mint az angyal! Ha oda áll az ágyuja elé, olyan mint a harcz Istene... Keveset beszél, de amit mond, annak van foganatja... Mig más egyet gondol, ő már parancsokat osztogat... Ha Bem azt mondja: enyém lesz két hét mulva Erdély, hát biztosan az övé lesz!

- Hej, micsoda ember lehet Bem!

Úgy vártuk őt, mint a Messiást! Bezzeg jöttek e csikiak, az udvarhelyszékiek, megmozdult Marosszék, megmozdult egész Székelyország! Nehány nap alatt tizezer ember állott fegyverben. Kossuth megparancsolta, hogy Erdélyben minden fegyvert, puskaport, lószerszámot Bem táborába kell vinni.

A székely anyák megint sirtak a gyermekeikért, de azért csak a nyomorékok maradtak otthon házőrzőnek. Bizony még azok is szerettek volna velünk jönni! Egész proczessió volt minden faluban, szent zászlókkal kisérték ki a székely katonákat...

- Isten veled édes falum határa!... Szabad székely szabad hazában él, abban is hal meg!...

Muzsika szólt, tánczolt alattunk a ló, zászló lengett büszkén a szélben, s mi mentünk Bem apó táborába, aki megindult már Beszterczéről, hogy Erdélyországot hamarosan foglalja vissza...

Ha Bem mondta, Bem meg is cselekszi!...

NEGYEDIK FEJEZET.
Ma itt - holnap ott.

Halljatok, gyerekek csudát! Ti sem hiszitek ma, mi sem akartuk hinni ezelőtt félszáz esztendővel... Pedig szent igaz volt.

Bem megindult január 12-dikén, a csikorgó téli időben Beszterczéről, s harmadnap már Marosszék vára előtt állott, *Marosvásárhelyt*. A császáriak nem is álmodtak arról, hogy készül fejükre a zimankó. Hát amint híre kerekedett annak, hogy Bem megérkezett, a császáriak kapták magukat, s elszöktek - Szebenbe.

Puchner császári generális neki bizakodott, s Szőkefalvánál útját akarta állani Bemnek, de rosszul járt, mert a rettenetes lengyel olyan ágyutűzzel fogta oldalba az osztrákokat, hogy Medgyes városáig meg sem állottak. Itt láttam én először Bem apót. Végig lovagolt a székely huszárok sora előtt, s apró szemei mosolyogtak:

- Szekelek!... Szekelek!... bravó!... bravó fiúk!...

Mi pedig nem sokat törődtünk a hadi regulával, hanem felkiáltottunk:

- Éljen Bem generális!... Éljen!

Nem haragudott meg érette, csak intett a kezével.

Nekünk pedig valami azt súgta, hogy Bem apó szereti a székely fiúkat, s hogy aztán később megbizonyosodtunk róla, nem adtuk volna oda ezt a bizonyságot a világ minden kincseért sem.

Medgyest már üresen találtuk. Hire-pora sem volt ott a császáriaknak. Elfutottak, mintha az eleven pusztulás járt volna a nyomukban. A medgyesi szászok alázatosan megjelentek a mi vezérünk előtt, s hódolattal fogadták. Jóformán nem is értünk rá, hogy a medgyesi kenyeret megkóstoljuk, mert néhány óra mulva előre küldött a vezér Nagy-Selyk felé.

Ellenségnek híre-nyoma sem volt ezen a vidéken. A szászok ugyancsak görbe szemmel néztek, de csak a falvakban, mert a házaikból az orrukat sem merték kidugni. A székely huszárok nem szívesen látott vendégek voltak ezen a szász földön.

Másnap már Szeben városának a közelében, Nagy-Csürön voltunk. Innen láttuk a sok tornyú büszke szász várost, hol a legtöbb császári katona volt, honnan Erdélyországot hosszú ideig császári generálisok igazgatták.

Szeben mellett egy kopár halom tövében állott Vizakna. Innen már Szeben városa csak egy macskaugrás.

Itt volt aztán a meleg napunk!

Hej, gyerekek, ha én arra a vízaknai csatára gondolok, csak úgy ugrándozik mellemben a szív! Kevesen voltunk mi magyarok, de annál többen voltak a császáriak, mi nem voltunk többen három ezernél, az osztrákok mindenféle zsoldos katonasága felrúgott legalább négyszer annyira és Bem apó mégis azt mondta:

- Elere szekelek!... Elere!...

Ha előttünk a halál torka nyílt volna meg, mentünk volna akkor is!...

Hogy bömböltek az ágyuk, hogy sivítottak a golyók, hogy rohantak a gazdátlan lovak ide s tova, hogy támadott reánk szúronyt-szegezve a sok osztrák - s mi mégis helyt állottunk... Vizaknától-Szebenig és vissza három napig tartott a harcz. Bem mellett egy sovány arczú,

tüzes szemű fiatal ember lovagolt bő fehér köpenyben... Azt mondták, hogy ő az a híres Petőfi Sándor, aki éppen most érkezett Debreczenből...

Győztünk-e, nem-e, vajon ki kérdezte volna! Bem apó azt mondta, hogy Szelindek alá kell vonulnunk, hát oda vonultunk. Aki meghalt a véres csatában, azt ott kellett hagynunk a vizaknai mezőn, akiben megmaradt az élet, az csak egyet tudott:

- Bem apó a világ legnagyobb katonája!...

Szelindekről visszajövünk mi Szebenbe - ezt tudtuk bizonyosan, mert Bem apó Szeben városát akarta elfoglalni. Ha behívják a császáriak muszkát, az sem baj, mi azért meglátjuk Szeben városát...

A tábortüzek mellett ülve csak kaczagtuk a szél süvöltését. Perczegett a szalona a nyárson, beszéltünk a jövendő nagy győzelmekről, s ha egy-egy tiszt vetődött oda, felugráltunk hogy helyet csináljunk neki a tűz mellett.

A közlegény, a tiszt, a generális egyformán kivette részét a nyomorúságból, s így megosztva nem is tetszett az nyomorúságnak.

Kergettek a császáriak - úgy mondogatták - noha kergettek, hát futottunk, majd megváltozik a csata sorja, s mi fogjuk őket kergetni, ők még rosszabb kedvvel fognak futni.

Gyerekek, az ilyen futásra, mint a miénk volt Vizaknától Piskiig nem szokott az ember szégyenkezve, hanem büszkeséggel gondolni. Folyt a vér, mint a patak, s az ágyúszó muzsika volt a fülünknek. Holmi martalócz oláh seregek vetődtek az útunkba Szászváros tájékán. Úgy bántunk velök, mintha oroszlánra farkast uszítanak. Szétszórtuk és tovább folytattuk az útat. Nem volt az egész seregben több, mint másfélezer ember és két ágyu... A többi mind ott veszett Vizaknánál - s a négy napig tartó véres-visszavonulásban.

Piskinél megállott Bem. Nekünk is jól esett a pihenés, mert ebből ugyancsak ritkán jutott ki a mi seregünknek. Közel voltunk már Erdélyország határszéléhez. A távolban látszott Déva magas vára, s az Ompoly völgyében végigsikló Maros vize.

A Sztrigy patakán zajlott a jég, s odaverődött a hid vörös téglából épült oszlopaihoz. Bem apó erről a hidról mondotta Czecz ezredesnek, hogy ha ez elvész, Erdély is elveszett.

Hanem jó az Isten, akkor segíti meg az embert, mikor segítségre a legnagyobb szüksége van. Úgy történt most is.

Arad felől egy magyar sereg jött, hogy Bem seregéhez csatlakozzék. Ötezer katonával megszaporodni, nem kicsiny dolog.

Képtelen nagy öröm fogott el minket. Úgy néztünk a hidra, mintha már miénk lett volna.

Pedig csak most várt reánk a legnehezebb munka.

Az osztrákok gyilkos tüzelést kezdettek az átellenben levő dombnak a hátáról, s a Mátyás huszároknak vissza kellett a hidon fordulniok, mert különben mind egy szálig elestek volna, mire a folyó végére jutnak. Czecz ezredest és Kemény Farkas őrnagyot egy-egy zászlóaljával együtt közbe szorították a császáriak, s követelték, hogy adják át a kardjukat, ámde a vitéz Czecz ezredes felelet helyett reá kiáltott a honvédekre:

- Szúronyt szegezz, s előre!...

Az osztrákok elképpedve nézték ezt a csodát, s a szúronyok gyilkos hegye elől menekültek - így szabadult meg Czecz ezredes.

Ez alatt Bem apó nem törődve legutóbb kapott sebével, az ágyukat állította fel s a magyarokat üldöző császáriak közé lőtt. A sűrű tömegben óriási pusztítást vitt véghez...

- Ne fuss, magyar!... ne fuss!... Előre székely! - hangzott a vezér parancsa, s mintha új lélek szállott volna meg mindenkit - helyt állottunk, a közeledő osztrákokat teljes rendben fogadtuk... A roham nem tartott sokáig, a támadókból csakhamar futók, s az ostromlottakból üldözők lettek.

A hid környékén halottak, s halálosan megsebesültek hevertek, a Sztrigy zajló jégtábláira vér csepegett, - hanem a hid a miénk volt, nem veszett el - s vele együtt megmentettük Erdélyországot is.

Azt mondják, gyerekek, hogy azóta emléket állítottak oda a piski-hidi csata napjára emlékeztetőt... Azóta nem jártam arra felé, pedig valahol a lábam szárában vagy hol hordom ma is azt az osztrák golyót, a mi belé furódott... Keservesen fájt a csata után, de a csatában nem éreztem...

Talán az osztrák nem is a lábamnak, hanem a fejemnek szánta... Egy kicsit hibázott szegény, no de nem csoda, mert nagy füst volt a hid körül.

ÖTÖDIK FEJEZET.
A rászedett osztrákok.

Puchner generális Gyulafehérvárra vonult vissza. Bizonyára szépen rendezkedett már, hogy méltóképpen fogadjon minket. Nem is képzelte hogy Bem más felé vegye az útját - mint Szebennek.

Mi is azt hittük, de Bem apó egyebet gondolt.

Kiadta a parancsot, hogy Maros-Vásárhely felé induljunk. Szász-Sebesnél láttuk messziről az osztrákokat, hadd üljetek szépen, s várjatok - gondoltuk magunkban - most egyéb dolgunk van, mint veletek össze csapni.

A gyulafehérvári őrséget is láttuk, az is látott minket, de nem rontott ki, hogy útunkba álljon. Az osztrákok nem tudták elképzelni, hogy mit akarhat a magyar vezér.

Bem pedig nagyon jól tudta, hogy mit akar. Mindenütt rövid pihenőt tartva vitt tovább minket. Medgyesről megszaladt újra a császári őrség, Segesvárt is üresen találtuk. Nyitva állott az út Maros-Vásárhelyig. De nem kellett Segesvárnál tovább mennünk, mert az összes székely hadak itt vártak Bemre Gál Sándor vezérlete alatt.

Volt mit elbeszélnünk a testvéreknek.

A vizaknai napokat ők csak hirből hallották, s mindazt a sok csoda dolgot, amit Bem apóról elterjesztettek Erdélyben. Nagy szívbéli gyönyörűséggel hallgattuk meg azt a verset, amit Petőfi Sándor írt a vizaknai csatáról, belevésődött minden sor az emlékezetembe. Hogy is volt csak, gyerekek, várjatok, hadd gondolkozom:

Négy nap dörgött az ágyú
Vizakna s Déva közt,
Ott minden talpalatnyi
Földet vér öntözött.

Fehér volt a világ, szép
Fehér hó este be,
Úgy omlott a piros vér
A fejér hóra le.

Négy hosszú nap csatáztunk
Rettentő vad csatát,
Minőt a messze-látó
Nap csak nagynéha lát.

Mindent megtettünk, a mit
Kivánt a becsület...
Tíz annyi volt az ellen,
Győznünk nem lehetett.

Szerencse és az Isten
Tőlünk elpártola,
Egy pártfogó maradt csak
Velünk: ez Bem vala.

Ó Bem vitéz vezérem,
Dicső tábornokom!
Lelked nagyságát könyes
Szemekkel bámulom.

Nincsen szám elbeszélni
Nagy hősiségedet,
Csak néma áhítattal
Szemléllek tégedet.

S ha volna ember, kit mint
Istent imádanék,
Meghajlanék előtted
Térdem, meghajlanék.

S nekem jutott a vészes
Dicsőség, hogy veled
Járjam be, ó vezérem
A csatatéreket.

Te melletted lovaglék
A harcz veszélyeiben,
A hol az élet pusztul
És a halál terem.

Sokan elhagytanak, te
Rendíthetetlen agg,
De úgy-e téged, úgy-e
Én el nem hagytalak?

S lépésed mind halálig
Követni is fogom,
Ó Bem, vitéz vezérem,
Dicső tábornokom.

Ez volt az a szép vers, amit Petőfi írt Bem apóról... Vén fejemben ötven esztendeig megragadt, pedig ez alatt az ötven esztendő alatt sokat hej, nagyon sokat kellett elfelejtenem...

Az ám, de nem is erről akartam beszélni. Ott hagytam el, hogy Segesvárnál megszaporodtunk székely véreinkkel.

Bezzeg nem volt most szánandó a sereg, a Bem apró serege! Szükség is volt reá, mert úgy beszélték, hogy Brassónál és Szebennél muszkák is vannak. Hogy mit keresnek a muszkák - azt kérditek? Eljöttek segíteni az osztrákoknak, a császáriaknak. Nem a maguk jószántából jöttek, hanem hívták őket a bécsi meg a prágai urak.

Mert hiába volt a nagy ármádia, hiába lázadtak fel a tótok, ráczok, horvátok, oláhok - nem tudtak bírni a magyarral. Igy beszélték nekünk a tiszt urak, s a dicső magyar vezérek neve szájról-szájra járt a Bem táborában.

Segesvárról azonközben nagy hirtelenül megmozdultunk. A császáriak jöttek már Medgyesnél, mert későn vették észre, hogy miért nem ment Bem apó Szeben ellen. De azt nem tudták, hogy mi merre vettük az útat. Úgy hitték, hogy bevárjuk őket Segesvárnál s ott aztán újra csata lesz.

De nem lett csata. A császáriak Segesvárt is üresen találták, mi pedig iszonyú gyorsasággal tartottunk Szebennek.

Erre a városra fájt a foga Bem apónak. Ez volt az ellenségnek főfészke. A szászok és oláhok erőssége. Ennek a Szeben városának a szász polgármestere hirdette ki nagy-garral, hogy *hatezer forint* jutalmat kap, aki Szebenbe elviszi Bem apó fejét.

Teremtő Istenem, hányszor hatezer forintért nem adtuk volna azt a fejet mi székelyek!!

Szerettünk volna ott lenni Segesvárt, mikor a császáriak oda megérkeztek, hogy lássuk az ábrázatukat! A mi öregünk ugyancsak rászedte őket. A szász atyafiak pedig éktelen nagy örömriadallal fogadhatták.

Ezalatt mi Ujegyháza körül nyargaltunk. Veszett jó kedvünk volt, s a szászok félelme még jobban neki tüzelt.

- Ne búsulj, szász, - vigasztaltuk őket - nem nyúzunk meg benneteket elevenen, csak zsákba dugunk titeket! Jó a magyar föld kenyere úgy-e, de fáj nektek a magyar kard dicsősége!

Alamáron elfogtunk egy oláhot a határon. Úgy megijedt tőlünk, hogy a hangját is elfelejtette.

Pálinkát töltöttünk a szájába, s addig nem eresztettük el, míg el nem kiáltotta:

- Szetreászka Bem!

Ez pedig azt jelentette, hogy *éljen Bem!*

Mikor látta, hogy nem akasztjuk fel - sirni kezdett örömében, s a földet csókolta. Bezzeg nem így bántak azokkal a szegény sebesült magyar katonákkal, akik Vizaknán estek oláh és német kézbe...

HATODIK FEJEZET.
A szebeni piaczon.

Márczius 11-ikén délután három órakor Nagy-Csürön voltunk.

Puchner szaladhatott, amint csak tudott, nem ért már utól minket. Pedig ugyancsak szeretett volna Szebenben teremni, hogy megvédelmezze, mert jól tudta: ha Szeben elesik - Erdélyországban Bem az úr.

Pocsék, gyalázatos idő volt. A szegény bakák majd kidültek, úgy elfárasztotta őket az iszonyú út. Soknak a sártól és csataktól nem is volt emberi formája. Utközben alig kaptak valami falni valót, mert az oláh és szász-falvak lakóit csak puskatusával lehetett kényszeríteni, hogy pénzért legalább kenyeret adjon.

Nehány órai pihenés elég volt a magyarnak, s mi alighogy megetettük a lovakat, már elindultunk Nagy-Csürből a Szeben melletti faluba - bizony már a neve sem jut eszembe, pedig ugyancsak szép nagy falu - s az erdő hosszát kipuhatoltuk.

Ekkor már hallottuk, hogy Bem megkezdette az ágyuzást.

Hirtelen váltott az esze a mi Bem apónknak. Azt sem tudtuk ki védi Szebent, sokan nem lehetnek, mert Puchner generális magával vitte a derék hadat. Szebentől északra volt vagy kétezer muszka meg kozák.

Hat óra tájban kezdett sötétedni. Jött a parancs a fővezértől, hogy nyomuljunk közelébb.

Fékomadta, ebből éjszakai ostrom lesz!

A szebeni ágyuk már elhallgattak, kár is lett volna nekik fogyasztani a puskaport, mikor azt sem tudták, merre van az ellenség. Nem hiába takarékos a szász... No nem baj, legalább annál több puskapor jut nekünk, ha Szebent elfoglaljuk.

A külső város házai mellett haladtunk el. Nagyobbrészt üresen állottak, mert az első magyar ágyuszó bekergette őket a belső városba. Egy csapat szász nemzetőr a vízaknai kapunál megemberelte magát és reánk lőtt nagy vaktában, de aztán hanyat-homlok elkezdettek szaladni.

Beke Simon, a nagy bajuszú, rájuk kiáltott nagy-jó akarattal:

- Atyafiak, ne siessetek olyan nagyon no, hiszen mi is oda igyekszünk!... Ismeretlenek vagyunk a városban, mutassátok meg az útat...

- Csak előre!... Előre!...

Valami takarodó szólalt meg a hátunk mögött.

- Vissza!... Vissza!... kiáltottak itt is, ott is!...

- De mi aztán csak előre megyünk!...

Bethlen Gergely székelyei reá fújtak a nótára:

Véres a föld lábam alatt,
Lelőtték a pajtásomat
Én sem leszek rosszabb nála
Berohanok a halálba!
Előre!...

A nótázás reánk ragadott, nem tiz, de száz, de ezer torok fújta, mintha már semmi gondunk se lett volna, csak a nótázás...

A vasrácsos ablakokból bezzeg nem dugta ki senki az orrát... pedig dehogy aludtak a szász atyafiak! Ott rejtőzködtek a pinczékben, a padlásokon, reszkettek, mint a miskolczi kocsonya.

A kis piaczot összekötő hidról egy csapat nemzetőr lőtt közénk, de nem várták be, mig odaérkezünk... Csak szólott a nóta, csak haladtunk tovább. Egyetlen egy lámpást sem tettek ki a szebeniek, hogy lássunk, hanem a jó Isten gondoskodott rólunk, mert lesütött a hold...

- Megállj, székely! parancsolá Bethlen Gergely a piaczon.

Sokan akadtak, akiknek kedve szottyant volna fölzaklatni a szászokat, lenézni a pinczékbe, mert hogy a sok nóta szörnyüségesen kiszárította a torkunkat, de nem volt szabad.

- Majd holnap! - vigasztalta őket Bethlen Gergely, - majd holnap, ha a vezér megengedi.

Este kilencz óra lehetett, leültünk a kopasz földre s úgy vártuk, mig megérkeznek a többiek.

A két piacz egy óra mulva megtelt katonával. Bem apó sorra járta a zászlóaljakat, s megparancsolta, hogy életével lakol, aki rabolni mer. Holnap lesz ruha, étel, ital, minden, hanem erőszakoskodni nem szabad.

Muzsika szólott, tánczra kerekedtünk, s az éjszakának elvertük a csendjét. Megfeledkezett mindenki arról, hogy mennyit fázott, éhezett, hogy szakad róla a ruha!...

Miénk volt Szeben városa! Kirekesztettük onnan Puchner generálist meg a császáriakat. A vezérünk pedig a polgármesternél rendelt magának kvártélyt. Miért éppen a polgármesternél?... Hja, neki számadása volt Ziegler urammal.

Haragosa volt, mert hát ez a polgármester tüzött ki a fejére hatezer pengő forintot.

Most bezzeg a legczifrább szobájába kvártélyozta be a magyar fővezért, s úgy állott előtte reszketve, mint a nyárfa-levél.

- A város kész hódolatát - kezdé a polgármester.

- Arra még ráérünk, polgármester úr - felelé Bem apó. - Majd holnap, vagy holnapután. Előbb egy kis számadásunk volna.

- Legalázatosabb szolgája vagyok, tábornok úr!

- Nem szolgám, hanem adósom.

- Adósa?

- Ugy van, polgármester úr! Ha jól hallottam, hatezer forintot igért annak, aki -

- Kegyelem!...

- Pénzre mindig nagy szükségem van, fizesse ki ön nekem azt a hatezer forintot, mert ime én magam hoztam el önnek a fejemet...

Ugy bíz a!

Hanem azért ne higyjétek, gyerekek, hogy Bem apó nyomban leüttette a polgármester fejét, nem, csak nevetett...

Másnap aztán volt mulatság! A gazdáink borát ittuk, de nem az ő egészségére, hanem a miénkre s Erdélyország szabadságára. Bolondos legények hamarosan nótát csináltak:

Jere haza császár katonája,
Gyujtsunk együtt jó magyar pipára!
A kezünkben a szára... a szára... a szára
Avval vágunk a szászra... a szászra... a szászra!

Be jól esett egyszer a mi székely szivünknek, hogy kikaczaghattuk magunkat isten-igazában!...

Volt most már puskánk, puskaporunk, ruhánk, ennivalónk elég. A császáriak minden raktára a miénk volt. Kiki válogathatott belőle, s kivedlettünk a rongyos gunyákból.

- No fiúk, - mondogatták az őrmesterek - most akár meg se álljunk Magyarországig, onnan is verjük ki a császáriakat!

Mert hát ilyen a győzedelem! Ugy megtelik az ember szíve reménységgel, hogy szinte kicsordul belőle!

* * *

Hogy tovább mi történt, azt csak úgy nagyjában mondom el.

A szebeni vigasság után csakhamar megkezdődött a harcz. A császáriak kihuzódtak Oláhországba, a muszkák ott lebzseltek valahol Brassó tájékán, mert Brassó még nem volt a magyaroké.

Bem apó Czecz ezredest - jaj micsoda vitéz egy katona volt ő kegyelme is! - elküldötte két ezred katonával, hogy vegye be Brassót. Melléje adott minket háromszékieket is.

Ma is látom Bem apót, amint nagy szürke lován ülve végig nézett rajtunk, s emelgette a kezét a kalapjához... Nyilván bucsuzott tőlünk - ha a többitől nem is mind, de tőlem elbucsuzott, mert én soha azután nem láttam őt.

Hogy miért nem láttam, azt is elmondom.

Feketehalomnál egy fránya osztrák golyója tévedt a lapoczkám mellé, - s mire magamhoz tértem, már a brassói ispotályban feküdtem. Máig sem tudom, hogy kerültem oda, de még azt sem tudom, hogy a lapoczkám mellől kikerült-e a golyó vagy nem.

Hanem a szomszéd beteg elmesélte aztán később, hogy sokat emlegettem a lovamat, no meg - az édes anyámat.

Mire a kórházból kikerültem - vége volt a szent háborúnak.

Még szerencsém volt a német gunyával, amit Szebenben húztam volt fel a régi rongyos helyett, mert a brassói szászok agyonvertek volna. Igy azt hitték, hogy én is a császár katonája voltam...

Bolond egy dolog volt!...

Egy kicsi pénz maradt a zsebemben, azon vettem holmi avatag darócz nadrágot s egy karimás posztó kalapot. Ebben legalább emberi formám volt. Neki vágtam az uzoni útnak s elgyalogoltam haza.

Szegény édes anyám már úgy siratott volt, mint a halottat. Bezzeg megvigasztalódott. Mikor a katonafogdosás volt, egy hónapra kimentem az erdőbe - egy kicsit elbujdostam hazulról, hogy nyomomat veszítsék. Nem is soroztak be a császáriak közé. Otthon maradtam és újra megfogtam az eke szarvát...

Áldott szép föld, te, valahányszor végig húztam benned a barázdát, megjajdult a szívem, hogy annyi vér ömlött reád s mégis - - - - - no de immár elmúlt, a mi elmúlt!... Bem apónknak a szép szobrát is láttam Marosvásárhelyt a piaczon... Csendesen fohászkodtam az Istenhez, s mintha megvigasztalódtam volna.

Azt mondják: Jól van minden, ahogy van, gyerekek, de az én vén szívem csak visszasír a múltba, abba a szép, dicsőséges múltba, mikor még:

Négy nap dörgött az ágyú
Vizakna s Déva közt...